

הרב גדלי' אבערלאנדער

רב קהילת 'היכל מנחם' מאנסי
מח"ס 'פדיון-הבן כהלכתו', 'מנהג אבותינו בידינו' על מנהגי ישראל

אורח - הסמוך על שולחן בעל הבית בנוגע נרות שבת

דעת שו"ע הרב בזה

שאלה = אורח הסמוך בליל שבת על שולחן בעל הבית לא בקביעות האם הוא נפטר מחיוב הדלקת נר שבת ע"י הדלקת בעל הבית.

תשובה = בשו"ע רבינו הרב (סי' רסג ס"ט בסופו) כותב וז"ל: "אבל אם הוא סמוך על שולחן בעה"ב נעשה כבני ביתו של בעה"ב ויוצא בנרו ואי"צ להשתתף כלל". וכ"ה בסעיף טו: "אבל אם היא סמוכה על שולחן בעל הבית וכו' אינה חייבת להדליק שם, שאין חיוב נר שבת חל עליה כלל, לפי שהיא בכלל ב"ב של בעה"ב ונפטרת בנרו". מסתימת לשונו שלא כתב כן דוקא לגבי בחורים, ולא הגדיר באיזה אופן מיירי - משמע דס"ל דכל שסומך על שולחן בעה"ב אפי' באופן ארעי שלא בקביעות - ה"ה כבני ביתו.

מקור דברי רבינו מהמגן אברהם

מקור דברי רבינו הוא מהמג"א (ריש סימן תרעז) שכתב לענין בחורים ההולכים ללמוד במקום אחר ומתארחים בבית בעה"ב שחייבים בנר חנוכה: "דאפשר דדוקא כשאוכלים בפנ"ע, אבל אם סמוכים על שולחן בעה"ב הם נכללים בכלל בני ביתו, ומדינא אין צריכים להדליק", ע"כ. ונבאר שורש הדברים ומקור דברי המג"א.

הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' תקמב) נשאל, מי שאוכל בבית חמיו הוא ואשתו ובניו - דינו כאכסנאי נשוי או לא. והשיב: מי שאוכל על שולחן בעה"ב - אפי' שוכב בבית בפנ"ע - אין צריך להדליק, אבל מ"מ צריך להשתתף או שיקנה לו בעה"ב חלק בשמן ופתילות. ולא דמי לאכסנאי שמדליקים בתוך ביתו דהתם כבר הדליקו עליו, אבל זה - צריך הוא להדליק כאכסנאי שאין לו בית במקום אחר דצריך לאשתתופי בפריטי, עכ"ל. ומבואר דדין אכסנאי הוא אף בסמוך על שולחן בעה"ב.

ובארחות חיים (הל' חנוכה אות יד) הביא פלוגתא לגבי בן גדול הסומך על שולחן אביו אם צריך להדליק שם, וז"ל: בן גדול בבית אביו ואינו סומך על שולחן אביו ה"ה כאכסנאי וצריך להשתתף. [והב"י הביא דבריו אלו, ובהוספה: והוא הדין בחתניו, היכא דאין להם בית שידליקו בעבורם. ע"כ.] וי"א דאפי' סומך ה"ה כאכסנאי דאין ידו כיד אביו. עכ"ל. הרי שהזכיר בדעה הא' סברא שדוקא באינו סמוך צריך להדליק, ומשמע דאם סמוך על שולחנו של אביו יוצא בנרו. אך עדיין יש לומר דזה דוקא בבן אצל אביו - דבזה י"ל דאף אם הוא גדול ונשוי מ"מ כשנסמך על שולחן אביו הוא נחשב כבני ביתו אבל אדם אחר לא. ולדעה הב' שהזכיר גם בבן אצל אביו לא שנא.

ובמאירי (שבת כג, עא) הביא בשם חכמי התוספות דב' בעלי בתים הדורים בבית א' וסמוכים על שולחן א' - אפי' בן גדול ונשוי בבית אביו - צריך להדליק או להשתתף. והוסיף ע"ז המאירי: "וזו השניה (היינו דין בן הסמוך) אינה נראית כלל, שלא נאמרו הדברים אלא בזרים שאינם מכלל בני הבית, אבל כל שהוא מכלל בני הבית - אינו צריך כלום". עכ"ל. הרי

להדיא שדעת חכמי התוספות היא דאין סברת "סמוך על שולחנו" מועלת כלל לפטור את האכסנאי, ואפי' לדעת המאירי עצמו אי"ז מועיל אלא לגבי בנו שהוא מכלל בני הבית, אבל בזרים - לא נאמרו הדברים. (וכן מבואר בס' העיטור הל' חנוכה, הובא להלן אות ב בסופו).

ב. והנה דברי המג"א נאמרו בהמשך למה שהביא משו"ת מהרש"ל (סי' פה בתוך שאר דיני חנוכה) שבחורים (ההולכים ללמוד) חייבים בנר חנוכה, וע"כ ישתתפו בנרו של בעה"ב. וע"ז הוסיף המג"א דבריו הנ"ל שאפשר דרק באוכלים בפנ"ע וכו', והיינו שדין אכסנאי שבגמ' הוא באינו סמוך על שולחנו, אבל בסמוך נכלל בבני ביתו.

ואף שלא נזכר בגמ' סברא זו לחלק בין האורחים (והרי לפי דברי המג"א צריך לומר דסתמא דש"ס איירי דוקא באכסנאי שאינו סמוך), ואדרבה מדברי הראשונים מבואר להיפך - אפשר דסברת המג"א לא נאמרה אלא לגבי בחורים שהרגילות היתה שהיו דרים בבית בעה"ב למשך שנה או יותר, ולגביהם דוקא כתב המג"א דאם אוכלים מפתו וסמוכים על שולחנו ה"ה כבני ביתו, דאטו גדר "בני ביתו" תליא ביוצאי חלציו דוקא, אלא כיון שדרים בביתו ואוכלים על שולחנו בקביעות - כבני ביתו דמו. אבל באכסנאי סתם - לא חילקו אם סמוך על שולחן בעה"ב או לאו, וכפשטות הגמ'.

וראה פמ"ג (א"א סק"ג) שכתב וז"ל: ודע דאכסנאי צריך להדליק, דלא תימא כיון שאוכל על שולחן בעה"ב, כבני ביתו דמי, ומדינא די בנר א' - קמ"ל דלא, כיון דאורח הוא ולמחר ילך לביתו, צריך להשתתף בפרוטה, ע"כ. וצ"ב שדבריו הם נגד סברת המג"א הנ"ל, ולא העיר הפמ"ג כלום. ועל כרחק שהפמ"ג יבאר סברת המג"א כנ"ל שדבריו נאמרו דוקא לגבי בחורים, ולא בכל אכסנאי. וכן יש לבאר דבריו בסי' תרעז (א"א סק"ג) שכתב: בני ביתו היינו אשתו ובניו הסמוכים על שולחנו - אפי' גדולים, הא איש אחר שאינו בכלל ביתו - אע"פ שאוכל על שולחנו דין אכסנאי יש לו, ומדינא צריך שיתוף. ע"כ. דלכאורה איך יתיישבו דבריו עם דברי המג"א הנ"ל, וע"כ כנ"ל דיש לחלק בין אורח אקראי לאורח שדר בבית מארחו בקביעות. וכן מוכח מד' המשנ"ב בסי' תרעז שהביא (בסק"א) דין המג"א שבסמוך על שולחן בעה"ב הוא בכלל בני ביתו. ואילו בסק"ד כתב דאורח הסמוך על שולחן בעה"ב צריך להדליק שם כיון שאין אוכל שם בקביעות. וציין שם לפמ"ג הנ"ל. ועל כרחק כמו שהדגיש בדבריו בטעם חיוב האורח שאינו שם בקביעות.

ואפשר לבאר דברי המג"א באופן אחר, דדוקא לגבי בחורים מהני סמיכותם, משום דמנהגם היה לשכור חדר או מקום בבית בעה"ב, ולכן אם נכלל בשכירותם גם הזכות לאכול מפתו ועל שולחנו - יש מקום לומר שע"ז נכללים בבני ביתו, משא"כ סמיכות בבית בעה"ב סתם לא יועיל כלל.

והוא ע"ד שמצינו בכף החיים (סי' תרעז סק"ג) שכתב שהאוכל אצל בעה"ב, בקבלנות כך וכך לשבוע או לחודש - אינו צריך ליתן פרוטה, משום שנכלל בזה גם זכות בנרו של בעה"ב. ונראה דה"ה אם נותן לו בעה"ב כל צרכו בחנם דאי"צ ליתן לו פרוטה.

אך באמת מצינו גם סברא הפכית בזה דבשו"ת גינת ורדים (קונטרס גן המלך סי' מא) כתב דהא דאכסנאי מיחייב להשתתף עם בעה"ב - נראה דהוא דוקא באכסנאי הנותן היציאה לבעל הבית, אך אם הוא סמוך על שולחן בעה"ב לגמרי ומפתו יאכל ומכוסו ישתה - א"צ לזה כלל, כי בעה"ב דקמהני ליה בכל צרכו - יזכה לו גם בקצת דמי הנרות. הרי דס"ל שענין התשלום מגרע שדוקא משו"כ אינו נפטר בשל בעה"ב וצריך להשתתף בפרוטה.

אך נראה דכ"ז אינו שייך לענייננו, דסברת הנך פוסקים היא שיש שבעה"ב מקנה חלק בשמן בלי להשתתף, אלא שנחלקו אם זהו דוקא במשלם עבור היציאה בקבלנות שנכלל הנר ממילא בתשלומו, או איפכא - דדוקא אם אינו משלם אלא אוכל פת חינום אצל בעה"ב אז הוא נכלל בבני הבית. אך מדברי המג"א נראה דמטעם אחר קאתי, דדייק בלשונו וכתב - אבל אם הם סמוכים על שולחן בעה"ב "הם בכלל בני ביתו, ומדינא אין צריך להדליק", ומשמע דאינו חייב בנר כלל כמו ב"ב דאין עליהם כלל חיוב, ולא משמע דמקנה להם חלק בנר ומוציאם יד"ח.

אמנם בס' העיטור (הל' חנוכה) כתב וז"ל: אכסנאי שלא נשא אשה חייב בנר חנוכה ואפילו שכיר ומלמדי תנוקות, ע"כ. ולכאורה מבואר מדבריו דלא כהמג"א, ולפי ב' הביאורים דלעיל, שהרי שכיר ומלמד דרים שם בקביעות. וגם שבעה"ב התחייב להחזיקם על שולחנו ואעפ"כ יש על זה חיוב נ"ח. וצ"ע.

ובהגהות פתח הדביר שם (אות כא) רצה לישב דברי המג"א, דשאני שכיר ומלמד שאוכלים שם בשכרם, משא"כ בחורים האוכלים אצל בעה"ב נגררים אחריו. ור"ל שע"י שמשלמים עבור אכסנייתם - זה גופא גורם שאינם נחשבים מבני הבית, אף שהם קבועים שם. והיא סברא מחודשת היפך הסברא דלעיל, אך יש לה מקום, ולפ"ז לא יקשה על המג"א. אך זהו דלא כמש"כ הפמ"ג (סי' תרעה, ג) דמשרתים הם בכלל בני הבית, משום דקבועים שם, ומדברי העטור מבואר לא כך.

ג. אמנם בשו"ע רבינו תפיש דברי המג"א כפשוטם, שכל שהוא סמוך על שולחן בעה"ב - לא חל עליו חובת נר כלל, דנפטר בנר של בעה"ב כב"ב ממש. וכן בערוך השולחן (סי' תרעה ס"ג) כתב דין זה באורח סתם.

מקור דברי המג"א מסוגיא דעירובין

ד. ולכאורה נראה מקור לדברי המג"א מסוגיא דעירובין (עב, ב) דאחין שאוכלים בבית אביהם וישנים כל אחד בביתו, אין צריכים עירוב. ומבואר שם הטעם דכיון שהם סמוכים על שולחן אביהם ואוכלים משלו, נחשבים כבני ביתו. ובגמ' שם הובאה ברייתא במי שיש לו ה' נשים וה' עבדים שמקבלים פרס ואוכלים כל אחד בביתו שא"צ לערב. והיינו אפי' באינם אוכלים על שולחנו ממש אלא לוקחים פרס, שמקבלים ממנו את מזונם - נחשבים כאוכלים על שולחנו. ונפסק להלכה דאף תלמיד הנוטל פרס מרבו אינו אוסר (ראה כ"ז בשו"ע סי' שע סעי' ה-ו). ומבואר מכ"ז דאכילה על שולחן בעה"ב מצרפת אותו להיות כב"ב ממש ולא סתם אכסנאי.

ואף דיש לחלק ולומר דשאני דין זה מדין עירוב, דבעירוב החיוב הוא על הבית, ושפיר אפשר דבכה"ג בטל לגבי בית, משא"כ לגבי נר שיש ג"כ חיוב מצד הגברא שהרי זהו כל יסוד דינו של אכסנאי שצריך להדליק מצד החובת גברא, וא"כ אולי שייך חיוב זה גם בסמוך על שולחנו.

אמנם מאידך מצאנו גם בנר חנוכה ושבית שגדר החיוב הוא "נר איש וביתו", ובני ביתו שבתוך הבית אינם צריכים להדליק לכו"ע, ואע"ג דאיכא חובת גברא על כל או"א, כל שהוא ב"ב ממש - לא חל עליו חובת נר כלל, ראה בשו"ע רבינו (סט"ו) לגבי אורחת הסמוכה על שולחן בעה"ב: "שאין חיוב נר שבת חל עליה כלל לפי שהיא בכלל בני ביתו ונפטרת בנרו", וראה קונטרס אחרון סק"ה בתחילתו.

ומזה למד המג"א דאף באכסנאי שייך שלא יהא עליו חובת גברא אם הוא בכלל ב"ב

לגמרי, והיינו כשסמוך על שולחנו דאז נכלל בבני ביתו של בעה"ב ונפטר בנרו, וס"ל להמג"א דעכ"פ אפשר ללמוד משם גרי אורח מתי נחשב אורח סתם ומתי נחשב כבני הבית ממש.

אמנם מדברי הראשונים הנ"ל מבואר דלא ס"ל כן. וטעמא בעי.

ואולי ס"ל דלגמרי אין לדמות גדר החיוב בנר לגדר החיוב דעירוב, דאף מי שנחשב בדיני עירוב כב"ב וטפל ממש לבעה"ב - אפשר שזהו הגדרתו רק בגדר חיוב עירוב, ואעפ"כ אינו כב"ב ממש לומר שאין עליו חובת גברא לענין הדלקת הנר. שהרי הם חלוקים בגדריהם, שהעירוב תלוי בשם בית, וכל שאינו בית ורשות לעצמו, אינו צריך עירוב, וכמבואר בשו"ע סי' שע ס"ח דאורח (כל שלשים יום) אינו צריך לערב והוא טפל לבעה"ב. ואילו דין נר תלוי גם בחיוב הגברא, כל שלא נחשב כחלק מבני הבית, ולכן אכסנאי חייב בנר.

וביותר מזה י"ל, דהנה גם בדיני העירוב דנקטינן דכל שסמוכים על שולחן בעה"ב הם בטלים לגמרי, נאמר בגמ' לגבי בניו נשיו ועבדיו ואפי' תלמידו הסמוך על שולחנו, לפי שהם נגררים אחריו, ומשמע דאדם אחר לא, כמבואר במשנ"ב סי' שע סק"ז בשם הרשב"א (עבודת הקודש שער ד ס"ב). ובאמת דלענין בנו וחתנו אפשר דלכו"ע נפטרים בנר, כדלעיל אות א, מדברי הארוחות חיים והמאירי.

סימוכין לדברי המג"א מהרא"ש

ה. אמנם מצינו סימוכין לדברי המג"א מדברי הרא"ש הובא בטור (סי' תרעז): "כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובות בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק, שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר. ואפילו לדין שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני חצר יודעין שאוכל במקום אחר אפ"ה שייך חשד כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק ע"כ". הרי מצינו שהרא"ש מחייב אותו להדליק רק משום חשדא בעלמא, אבל משום עצם חיוב איש וביתו נפטר בהדלקת אביו או חבירו.

ועיין ב"ח (שם ד"ה ומ"ש הרא"ש) שמבאר דהרא"ש מיירי שהיו מדליקין בפתח הבית הסמוך לחצר אלא שהיו מדליקין בפנים ואיכא חשדא מעוברים ושבים בחצר כשאינו מבני החצר והפתח פתוח ולא הדליק, אבל לדין שמדליקין בבית החורף בפנים ליכא חשדא אלא מבני הבית והם יודעים שאוכל במקום אחר.

ואפי' לפי מה שמוסיף שם "מיהו דוקא כשאוכל בקביעות במקום אחד אבל מי שסועד בסעודה אצל חבירו בהא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק, ולכן צריך לילך תחלה לביתו ולהדליק ולחזור לסעודתו". הרי גם זה הוא רק מטעם חשדא, אבל באופן שאין חשדא אין צריך להדליק כלל שכבר נפטר בהדלקת חבירו.

וראה בחובת הדר (הל' נרות שבת הערה לט) דגם הפוסקים שכתבו דאורח שאוכל על שלחן בעה"ב צריך להדליק בפנ"ע כתבו זאת רק בהל' חנוכה דבעינן דירה, אבל בנר שבת לא בעינן אלא מקום אכילה או מקום השתמשות, עיי"ש.

ובזה א"ש מה שבהל' חנוכה מביא המשנ"ב (סי' תרעז סק"א) שצריך להיות סמוכין על שלחנו בקביעות, ובהל' שבת (סי' רסג סקל"ג) כשמביא דברי המג"א בשם מהרש"ל לא כתב שצריך להיות סמוך על שלחן בעה"ב בקביעות. ולהנ"ל א"ש דבתנוכה צריך להיות דירה ולכן צריך שיהי' סמוך על שלחנו בקביעות משא"כ בשבת.